

פרוטוקול מס' 154
מישיבת ועדת הכלכלה, כיום ג'
כ"ו בטבת תשל"ו, 30.12.75, בשעה 13.00

נכחו: חברי הועדה:

י. הורביץ - יו"ר
א. אבטכי
צ. גרשוני
פ. גרופר
י. דרניצקי (יו"ר)
ס. דרובלס
ע. הדר (הורביץ)
א. זילברברג
י. כהן
א. לבנבראון
י. פרנק
נ. קצב
י. שערי

מוזמנים:

א. תמיר - נציגות המים
א. בן-ארי - התאחדות האכרים
ס. הורביץ - האיחוד החקלאי
ד. רביב - המרכז החקלאי
ס. רייזן - מינהל מקרקעי הסדינה

יועץ משפטי: ד"ר ג. קיטרון.

יועץ כלכלי: ד. לב

סזכיר הועדה: פ. פלכסר

רשמה: א. אשמן

סדר היום: א. חוק המים (תיקון)
ב. החכרת אדמות חקלאיות בעסק יזרעאל ע"י מינהל מקרקעי
ישראל - הצעה לסדר היום של חה"כ י. כהן

א. חוק המיסים (תיסון)

היו"ר י. הורביץ:

רבותי, אני פותח את הישיבה, אנש את מגיש ההצעה, חבר הכנסת גרשוני,

להציג במצרה את הנושא.

צ. גרשוני:

מטרת ההצעה היא שיהיה פיתוח פרלמנטרי על מחיר המיסים, ואין לי ספק שבשלו התנאים לכך. אם הדבר לא היה מקובל כאשר חוק המיסים הונח על שולחן הכנסת ונתקבל על ידי הכנסת, הרי היום אנחנו רגילים לכך שלא משאירים את הסמכות בידי השר בלבד שהוא יקבע מחיר או היטלים אלא מסמיכים ועדה פרלמנטרית שהיא תאשר את הכרעת השר, בכנסת השביעית ונתחילת כהונתה של הכנסת השמינית עוד לא היתה לכך הסכמה מצד השר, עכשיו יש גם הסכמה של שר החקלאות.

בשאלת השאלה איזו ועדה מועדות הכנסת תעסוק בעניין זה, אני רוצה לומר שלא התעסקתי הרבה בעניין כאשר הצעתי שהאישור יהיה בוועדת הכספים, פשוט ראיתי בזה המשכיות. את חוק המיסים אישרה ועדת הכלכלה ולכן כל הצעה לתיקון בחוק המיסים מובאת לוועדת הכלכלה, אבל על חרן איזון למיסים ועל היטל דנה ועדת הכספים, וחשבתי לנכון שהועדה שדנה על היטל ועל חרן האיזון היא שתדון גם על המחיר. אבל אני פתוח לכל מחשבה ולכל הצעה שתהיה כאן.

אני מבקש שההחלטה תהיה בהקדם, זה ענינו של כל הציבור, לא רק החמלאים, כי אנחנו עומדים לפני דיון רציני על מחיר המיסים בארץ, אני ממליץ לא להשהות את העניין, כדי שלא תפולנה הכרעות על מחיר המיסים בלי אישור של ועדת כנסת.

י. פרנס:
אני חושב שהועדה אינה צריכה להתחיל לפעול לפני שיש לה טרמס-אוף-ופרנס מוגדריס.

היו"ר י. הורביץ:

דומני כי אין בינינו ויכוח שקביעת מחיר המיסים צריכה להיות באישור ועדה של הכנסת. הדבר מוסכם על חברי הכנסת ומוסכם גם על השר והמשרד הנוגעים בדבר. הבעיה היא אם האישור יהיה בוועדת הכלכלה או בוועדת הכספים. אני מבקש לשמוע בעניין זה דעתו של היועץ המשפטי.

ד"ר ג. סיטרון:

לא הוסמכתי להביע דעה לא על ידי ועדת הכספים ולא על ידי יושב ראש ועדת הכספים, ויתכן שועדת הכספים לא תסכים למה שאומר. קודם כל, אין מניעה משפטית לא בחוק ולא בתקנון להסמיך ועדה אחת לעניין פלוני וועדה שניה לעניין אלמוני, השאלה היא פשוט אם הדבר מקובל ורצוי. עובדה היא שחוק המיסים הוא פרי עבודתה של ועדת הכלכלה הסמיך את ועדת הכספים לאשר שני דברים נתחום הפייסקלי: היטל איזון ותשלום מיוחד. באה הכנסת ובמליאתה העברה לקריאה מוקדמת לוועדה זו בעיה שלישית: פיקוח פרלמנטרי על מחיר המיסים, אין כל מניעה שועדה זו תחליט שמחיר המיסים יהיה טעון אישור ועדת הכלכלה.

יותר לי להגיד שהייתי רואה בזה טעם לפגם, כי לא מקובל בחקיקה שלנו, אם יש מסכויים של שר והכנסת מסיבה זו או אחרת רוצה להגבילן ולהסיל עליהן פיקוח פרלמנטרי, למסור חלק לוועדה זו וחלק לוועדה שניה, אחרי שמליאת הכנסת בשעתה, לפי הצעת ועדת

הכלכלה בשעתה, החליטה שהדברים הפיסקליים בחוק המים ואויים לפיקוחה הפרלמנטרי של ועדת הכספים, אני חושב שמחיר המים, אם יוחלט על פיקוח פרלמנטרי עליו, ראוי לפיקוח פרלמנטרי של ועדת הכספים.

אני רואה שלוש אפשרויות להחלטת ועדת הכלכלה, לאחר שיוחלט על פיקוח פרלמנטרי: א, ועדת הכלכלה סובבת להציע למליאת הכנסת שעליה יוטל הפיקוח הפרלמנטרי על מחיר המים; ב, ועדת הכספים תדון בענין, כדוגמת יתר ההוראות בחוק המים; ג, אפשר לדחות את ההכרעה ולהשאיר את הענין פתוח, אפשר ללכת בעקבות חוק גיטלאות נושאי משרה, לדוגמה, שם נאמר שהקביעה טעונה אישור הכנסת או ועדה מועדותיה שהוסמכה לכך, היינו, לדחות את ההחלטה לשלב מאוחר יותר.

היו"ר י. הורביץ: יש אפשרות נוספת: ועדה משותפת לוועדת הכלכלה וועדת הכספים.

פ. גרופר: אני לא יודע מה היו החישובים כשהוחלט למסור לוועדת הכספים חלק מהענינים שקשורים בחוק המים, אבל זה לא צריך להנחות אותנו היום בנושא שלפנינו. חברי ועדת הכספים אינם בקיאים בעניני החקלאות כמו החברים בוועדת הכלכלה וביניהם גם אלה שאינם חקלאים, ועדת הכספים אינה פנויה לענין זה ואינה יכולה להקדיש לו אותה תשומת הלב שיחבל בוועדת הכלכלה, הענינים השונים מחולקים בין ועדות הכנסת, ואסור לוועדת הכלכלה לוותר בנחודה זאת כי אחרת נרוקן מתוכן את הועדה שלנו, חה"כ פרנק אומר שוועדת הכנסת תחליט מי ידון בנושא, אנחנו יודעים שוועדת הכנסת תחליט באצבעות, לא לגופו של ענין. נושא זה צריך להשאר בתחומה של ועדת הכלכלה.

א. תמיר: נציבות המים אינה מתנגדת לפיקוח פרלמנטרי, אנחנו רק טוענים שהוא קיים גם היום וההצעה של חבר הכנסת גרשוני לא תוסיף דבר, הסעיף שמבקש חה"כ גרשוני לתקן עוסק בקביעת תעריפים למים, בסעיף זה לא נעשה שימוש. נכון שזה המכשיר היעיל יותר לקביעת מחירי המים בארץ ונציבות המים ביקשה תמיר להשתמש בסעיף זה, אבל שרי החקלאות עד היום לא נטו להשתמש בו, מסיבות שהן לאו דווקא חקלאיות, למעשה מנתיבים היום את מחירי המים בארץ על ידי מערכת היטלים, הענקות ותשלומים, טועה מי שחושב שאין היום פיקוח פרלמנטרי על מחירי המים, כי הכל נעשה במערכת של היטלים שעוברת את מועצת המים, הפקדות בציבור, ועוברת את ועדת הכספים של הכנסת. יש פיקוח מלא עלינו, וזה טוב.

לא במקרה קבע החוק פיקוח פרלמנטרי על מערכת ההיטלים וההענקות ולא במערכת התעריפים. התאוריה היא שצריך להיות פיקוח פרלמנטרי במה שנוגע למיסוי ולא על ענין שהוא בין ספקים וצרכנים, אם תתקבל ההצעה של חבר הכנסת גרשוני לא ישתנה דבר מבחינת הפיקוח על מחיר המים, אלא אם כן יחליטו בשנים הקרובות לשנות תעריפים, ואני אינני רואה כוונה לעשות זאת, אסנם עשו שימוש בסעיף זה לגבי מחירי המים ברשויות המקומיות, אבל זה נעשה מסיבות אחרות.

י. פרנס: שאלה להבהרה. האם הועדה תדון על מחיר המים לכל הצרכנים, לא רק לחקלאים?

היו"ר י. הורביץ: כן.

י. כהן:
אני יודע שועדת העבודה דנה בעניינים שונים, כמו ביטוח לאומי, הענקות שונות, נכים, שכרובים במיליונים רבים, ועדת הכלכלה צריכה היתה לדון גם על היטלים וקרן איזון, כי זו הועדה שדנה על חוק המיסים והיא מתמחה בעניין.

אני מציע שהדיון על מחיר המיסים יוטל על ועדת הכלכלה, ואם אפשר יועבר לוועדה זו גם עניין ההיטלים וקרן האיזון, כי המערכת היא אחת, אם אי אפשר יהיה להשיג זאת, אני מציע לחילופין הקמת ועדה משותפת שתדון בכל ענייני המיסים.

א. זילברברג:
אם אין עיכוב משפטי, אני מציע שהנושא כולו יהיה בידי ועדת הכלכלה. ועדת הכספים כל כך עסוקה ככל כך הרבה נושאים כספיים שהיא לא יכולה להקדיש את תשומת לבה לנושא זה, שהוא כל כך חשוב בשבילנו, חשוב לא רק לחקלאים.

אני מציע שהנושא יידון בוועדת הכלכלה ולא בוועדה משותפת. במקרים רבים ועדה משותפת לא יכולה לצאת מהעניינים.

א. אנטבי:
אני מסופק אם אפשר יהיה להעביר את כל העניינים לוועדה אחת, בגלל החלוקה הקיימת מזה שנים. אני מציע להקים ועדה מישנה משותפת.

א. לבני:
הנושא צריך להיות בידי ועדת הכלכלה.

נ. חצב:
ועדת הכספים עוסקת במחירי מים, אבל מצד שני לוועדת הכלכלה יש זיקה לנושא. אני מציעה ועדה משותפת. מחיר המיסים מעניין את כולם, גם את הצרכנים, התעשייה, לא רק את החקלאים.

א. לבנבראון:
תומך בדיון בוועדת הכלכלה על הנושא כולו על כל מרכיביו וחלקיו.

י. דרנצקי (יודין):
מדי פעם פולשת ועדת הכספים לתחומי ועדת הכלכלה, בנושא מונקרטי זה צריכה להיות ועדה משותפת.

הי"ר י. הורביץ:
צדק חה"כ יודין. כמשך שנים רוקנו את ועדת הכלכלה מסמכויותיה, העבירו דברים בעלי חשיבות עליונה לוועדת הכספים, מטעמים קואליציוניים או אחרים. אני חושב שהקואליציה לא ניזוקה מהעובדה שועדות כנסת מנוהלות על ידי אנשים מהאופוזיציה, כי רק בדרך זו אפשר לדרוש אחריות ושיקול דעת. יהיה זה משגה להמשיך להוציא עניינים מתחום ועדת הכלכלה. כאשר הצעתי הצעת פשרה בדבר ועדה משותפת עשיתי זאת כדי לזרז את העניין, לסנוע התנגדות. אני מעדיף שהעניין יימסר לוועדת הכלכלה.

א. תקיב:
אני סובלים מפיצול הדיונים בוועדות הכנסת השונות, לפעמים זה מעכב את העבודה השוטפת. אני מבקשת לאחד את כל הדיונים הפיסקליים בקשר למיסים בוועדה אחת.

א. זילברברג:
לאחר מחשבה שניה של כולנו ביחד, אני מצטרף להצעה בדבר ועדה משותפת, כי יש סיכוי שעל הצעה כזאת לא היו מערערים ואפשר יהיה להתחיל לפעול.

צ. גרשוני:
לדבריה של גברת תמיר, קרה כבר בתקופת
כהונתי בכנסת שנקבעו סחירי סים ולועדת
הכספים לא היה מה להגיד, היא עצמה כבר ציינה מה שהיה השנה נקשר
לסחירי הסים ברשויות המקומיות.

אני אמליץ אישית בכל מקום שאוכל שיקבלו את
הכרעות ועדת הכלכלה בענין זה.

היו"ר י. הורביץ:
לפנינו שתי הצעות: א. סחירי הסים יאושר על
ידי ועדת הכלכלה; ב. סחירי הסים יאושר על
ידי ועדה משותפת של ועדת הכלכלה וועדת הכספים. אני מעמיד את
ההצעות להצבעה.

ה צ ג ע ה
בעד אישור כועדה משותפת - רוב
בעד אישור כועדת הכלכלה - סיעוט

פ. גרופר:
אני מציע שהועדה המשותפת תרון בכל הנושאים,
גם היטלים וקרן איזון.

ע. הדר (הורביץ):
אי אפשר להבליע את זה בחוק שלפנינו. צריך
להציע הצעת תיקון לחוק הקיים.

ד"ר ג. מיטרנו:
הצעתו של חבר הכנסת גרשוני לתיקון חוק הסים
סתייחסת לסעיף אחד בלבד. עכשיו נשמעה
המלצה לשנות גם סעיפים אחרים בחוק הסים ולהעביר לוועדה משותפת סמכויות
גם בשני סעיפים נוספים, אין לי צל של ספק שזה נושא חדש. התקנון
אינו מונע מועדה מועדות הכנסת להחליט על נושא חדש. בתקנון נאמר
שאם חבר הועדה או נציג הממשלה טוען שזה נושא חדש, תחליט ועדת
הכנסת.

היו"ר י. הורביץ:
אנחנו מציעים תיקון כזה. אם תהיה התנגדות
מצד הממשלה או התנגדות של חבר בוועדה, הענין
יבוא לפני ועדת הכנסת. כולנו תומכים ברכוז כל הענינים הקשורים
בסחירי הסים בוועדת מישנה משותפת.

ב. החכרת אדמות חקלאיות בעמק יזרעאל ע"י מינהל מקרקעי ישראל -
הצעה לסדר היום של חה"ב י. כהן

י. כהן:
לא ארחיב את הדיבור על משמעותה של הקרקע
כנכס לאומי. לתומי חשבתי שהמצאת קרקע נעשית
מתוך מחשבה ואחריות ורק למי שמתפרנס מהקרקע. נודע לי שבמחוז הצפון,
בעמק יזרעל בלבד יש 1.2 מליון דונמים מוחכרים, ובארץ כולה יש בודאי
הרבה מיליונים מוחכרים לחקלאים ולאנשים אחרים. טכני הדבר שאדמה
שניתנת לחקלאים היא במסגרת משבצת כפרית, ומאותם דונמים צריכים לחיות
החקלאים שגרים במקום.

מה נעשה כאדמה שלא במציאת כפרית? תקנות המינהל אומרות שאדמה זו צריכה להנתן לפי שלושת קריטריונים: א. לא ינתנו יותר מ-60 דונם לעיבוד לאדם; ב. הקרקע צריכה להיות מעובדת ישירות על ידי החוכר נשלא יעשה בה שימוש להחכרת מישנה; ג. הקרקע חמסר במכרז. ~~במקרה~~ זרעאל בלבד יש מחוץ למשבצות הכפריות מאות אלפי דונמים והם חכורים על ידי אנשים שאינם חקלאים, לא יושבים על האדמה הזאת, עושים שימוש בקרקע להחכרת מישנה.

הענין הועלה בכנסת בשאלתוח ובהצעה לסדר היום שהגשתי, והענין הורחב הרבה מעבר לאספקט האישי של ההחכרה לחבר-הכנסת זועבי, שחוכר זה עשרות שנים כאלפיים דונמים ומחכיר אותם. דובר המינהל אמר: "יש מקרים רבים של עשיית הון מהחכרת משנה של קרקע. קשה לפקח על החכרה מאחר שהיא נעשית בלי רישום בטאבו". ואילו השר אמר: "המינהל אינו מאפשר החכרות מישנה. לא נתבקשו ולא אושרו החכרות מישנה." והשאלה הנשאלת היא באילו חנאים, לאילו אנשים וכל כך למה? אמרתי לאילו אנשים הוחכרה קרקע: לחבר הכנסת זועבי, למוכתרים בכפרים שונים, יהודים מעפולה, נצרת, טבריה, שרובם אינם מעבדים את הקרקע אלא מחכירים אותה.

בדברי תשובתו הסביר שר החקלאות כי לחבר הכנסת זועבי מופכרים באותה שנה 1300 דונם, ובכל שנה מחדשים את התכירה. זה כ זועבי טען שהוא לא רק מחכיר קרקע אלא עושה שותפויות, מאחר והוא היה ראש עיריית נצרת וגם חבר כנסת לא יכול היה לעבד את האדמה בעצמו ועשה שותפויות.

הדבר אולי החמור ביותר הוא המחיר. התפרסם מחירוץ להחכרת קרקע חקלאית והמחיר נע מ-20 אגורות עד 9 לירות לדונם. אם להביא כדוגמה את המושב שלי, תל-עדשים, הרי יש במושב זקנים ואלמנות שאינם יכולים לעבד את האדמה בעצמם, את הקרקע שלהם אנחנו מחכירם לחברי המושב באמצעות ועד המושב, ובאותו אזור משלמים עבור דונם שטח פלחה 125 לירות ודונם שלחין 175 לירות, וגם במחירים אלה מרוויחים ועומדים בתור לקבל קרקע. מכאן תבינו שאם אדם חוכר קרקע במחיר של 3-4 לירות ואחר כך מחכיר ב-120 או 150 לירות, או עושה שותפויות ומרוויח עוד יותר, מגיעים לידינו סכומים ענקיים של כ-200-300 אלף לירות בשנה.

במינהל יש ועדת החכרות שניא מחליטה למי לתת קרקע. ביקשתי לקבל רשימה של חוכרים. הענין הוא חמור, יש לדון בו ולקבוע קריטריונים ברורים לגי לתת קרקע ובאיזה מחיר. יש הבדל מהותי בין אדמה שניחנת במשבצת כפרית ועליה פרנסתו של האיש ובין אדמה שהיא מעבר לפרנסה, ואפילו אם היא ניתנת לחקלאי. ועבודה יש לקחת מחיר מלא היא ממנה עושים עסק. הקרקע במשבצת כפרית צריכה להיות במחיר סמלי.

אני ער לעובדה שאם כניסתו של מר זורע לתפקידו במינהל נעשה נסיון למנוע את הנגע. הגשתי את ההצעה הדחופה לסדר היום כי כל ההחכרות מאושרות בראשית אוקטובר לקראת השנה החקלאית, רציחתי שועדת הכלכלה חסיק מסקנות בענין החכרת קרקע כדי שלא נאבד עוד שנה.

אני מציע לוועדת הכלכלה להכנס לעני הקורה, לקבוע קריטריונים להחכרה, להבטיח שיוגשם מה שכתוב שאין מאשרים החכרות מישנה, יש לקבוע את כמות הקרקע לחוכר, המחיר, למי ניתנת קרקע.

יש היום עשרות אלפי בניים ובנות ועולים חדשים שרוצים להתיישב, ואין קרקע חקלאית. אולי אפשר לרכז עוד קרקע ולהקים ישובים, ולא לעשות בקרקע שימוש בלתי מוסרי להתעשרות קלה ואולי גם לשחיתות.

היו"ר י. הורביץ:

אני שמח ליוזמה של חה"כ יגאל כהן, כי הנושא הוא נכבד והוא ראוי לדיון מעמיק ונרחב.

י. פרנק:

מדוע לרכז את הדיון רק באדמות חקלאיות? בחכירת חלקות אדמה לתעשייה זעירה ולמלאכה שוררת הפקרות מוחלטת. ההערכות השונות והמשוננות בכל ארבע או חמש שנים מוציאות את דם התמצית של החוכר ומשאירנת אותו במצב של אפיסת כוחות. אין שום הצדקה שמוסד ממלכתי יסחוט עזתו מכלי ספקולנטים ברחוב.

היו"ר י. הורביץ:

אפשר להרחיב את היריעה. בהמשך הדיון תוכל להסביר מה שאמרת עכשיו.

מ. רייך:

אני עוסק רק במיגזר אחד במינהל: אדמות חקלאיות. אינני רוצה להרחיב את הדיבור לנושאים אחרים. אין בידי מספרים מדוייקים, אסתמך על הזכרון.

האדמה החקלאית המעובדת בשטח ארץ ישראל שבחחום הקו הירוק הוא 4.2 מיליון דונם, מזה בבעלות המדינה או המינהל 3.5 - 3.7 מיליון, היתר הן אדמות פרטיות, בבעלות יהודית או ערבית.

מרבית הקרקעות מוחכרות כנחלה ליושבים. יש כ-600 יושבים שהוקמו על ידי המדינה, ומשרד החקלאות, המרכז לתכנון קבע תקן של מספר נחלות לכל ישוב. המספר נע בין 40 ל-250, הממוצע הוא כ-100. בסך הכל יש כ-55 אלף נחלות מאושרות. מכסת הקרקע לנחלה שונה לפי האזורם השונים, בחוף כ-30 דונם, בעמק יזרעאל - 60, עמק הירדן - 25, החולה - 30, בגליל התחתון - 80. בדרום הארץ המכסה טרם נקבעה סופית, שם מחזיקים שטחים גדולים יותר, כמאה דונם לנחלה. המכסה היא של קרקע ראויה להשקאה. יש אזורים שבהם המכסות לא הושלמו, למשל בגליל המערבי, מעלה הגליל או מעלה יוסף, ושם מנסים להשלים את המכסות ברקע שנמצאת במרחק. המכסות לא הושלמו בפרוזדור ירושלים. במרבית האזורים רוב המכסות מלאות. כמובן, זה לא אומר שפה ושם אין מי שמחזיק קצת יותר או קצת פחות מהמכסה.

הדברים אינם נקבעים בצורה שרירותית. המינהל אינו פועל על דעתו בלבד אלא על פי החלטות משרד החקלאות. במשרד החקלאות יש ועדה מייצגת של אנשי מקצוע, אנשי משרד החקלאות, המרכז לתכנון, הסוכנות היהודית המחלקה להתישבות, ונציגי החקלאים מכל התנועות. ההחלטות מתקבלות לא בצורה שרירותית אלא בצורה ציבורית ביותר, ומדי פעם דרושות התאמות בגלל שינויים שחלים. אם ישוב מחזיק בחוזה זמני אדמה מעבר למכסה, מנסים להעביר את הקרקע מידי, אם כי לא תמיד זה קל.

דיברתי על קרקע במשבצות כפריות. קבוצה שניה היא כ-150 אלף דונם אדמות מוחכרות לתקופה ארוכה - שטי פרדסים, כרמים. בקטגוריה זו היו פעם חוות חקלאיות אבל שטחן הולך וקטן כי משמדלים לפדות זכויות כדי להשלים מכסות קרקע של יושבים. החוזים שנעשו בשנות החמישים היו לחכירה של 49 שנים.

קבוצה שלישית הן אדמות זמניות. אלו אדמות שלא שובצו ומוחכרות בחוזים שנתיים - מיליון דונם. מרבית הקרקעות הן בידי יושבים, כי רוב השטח הוא בדרום הארץ. פרט ל-250 אלף דונם שמוחכרים לבדואים, 99% הם בידי היושבים. בדרום טרם נקבעו משבצות סופיות, יש הסדר זמני, בעד 60 דונמים ראשונים משלמים דמי חכירה כמו בעד נחלה, 30 או 40 הדונמים הנוספים מוחכרים בחוזה זמני.

היו"ר י. הורביץ:

אני מבקש סליחה, אני מוכרח ללכת לישיבה של הנהלת הליכוד. אני מבקש מכה"כ גרופר לנהל את הישיבה.

מ. רייך: אדמות זמניות שאינן מוחלרות ליושבים הן בשטחים קטנים. אמנם יש במה עשרות אלפי דונמים בצפון, באזורים הכפריים של חקלאים ערביים. יש כ-1500 חוזים של חכירה באזור הצפון. זו קרקע שאינה זמינה להתיישבות. צריך לאפשר גם לחקלאים ערביים לעבד שטחים. (י. כהן: לא מדובר בחקלאים).

מה הסכניקה של החכרות זמניות? באזור הצפון יש כ-1500 חוזים, בערך 60 - 75 אלף דונם. על פי החלטת מועצת מקרקעי ישראל קרקעות זמניות מוחכרות על פי החלטת ועדה להחכרות. ועדה כזאת יש בכל מחוז ומשתתפים בה נציגי משרד החקלאות, הסוכנות היהודית, המינהל, לפחות 3-4 נציגי ציבור שהם נציגים של המרכז החקלאי, נציגי החקלאות הפרטית - האיחוד החקלאי או התאחדות האכרים. ההחכרות נבדקות על ידי הועדה מדי שנה בשנה, ואם הועדה רואה שיש חריגה - היא מעבירה זכויות מאחד לשני. בצפון בדקו השנה את כל החכרות, בעיקר אלה שמעל 50 דונם.

החכרות מי שנה הן נושא נפרד שמטפלים בו במשרד החקלאות ובמינהל. זה עניין חמור, אבל הוא לא קשור אך ורק בשטח שמוחכר באופן זמני. לצערנו, יש תופעות כאלה גם בהתיישבות.

אין כאן מקום למכרוז, כי הקרקע מיועדת קודם כל לאותם חקלאים שהמדינה יישה אותם ומנסים להעביר את כל הקרקעות המוחכרות ליושבים. בדרום הארץ היו עשרות אלפי דונמים של חוכרים פרטיים, היום כמעט הכל הועבר לעיבוד של היושבים. יש עוד היום קרקעות על יד הערים של אנשים שהועברו על ידי הסוכנות בשנת 1950 לאזור, יהוד, זרנוגה, שם ממשיכים לחכור שטחים קטנים.

מחירון דמי החכירה לאדמות חקלאיות הנא תלכזה של דיונים רבים במועצת מקרקעי ישראל. דמי החכירה לנחלות נקבעו בגובה - 60 לירות לנחלה והנחות ליושבים נחשלים. ב-1967 שונה המחיר ל-120 ל"י מקסימום ונקבעו 7 דרגות של משקים לפי מכסות קרקע ומים ומצב כלכלי. הדברים לא נקבעו בצורה חד צדדית אלא לאחר דיונים ממושכים עם ארגונים חקלאיים. ב-1973 התחילו במועצה דיונים על ריוויזיה בדמי החכירה. המחיר לנחלות הועלה מ-120 ל-150 לירות, מספר הדרגות צומצם לחמש והכוונה היא לצמצם עד שלוש דרגות. הוחלט להפיד את דמי החכירה לאינדקס התפוקה בחקלאות, ממוצע תלת-שנתי. ב-73 - 1974 עלו דמי החכירה ב-14%, ב-74 - 1975 - 21%, ובשנה הבאה בנראה תהיה עליה עוד יותר גדולה. בפועל דמי החכירה לנחלה הם 210 לירות, לפי חמש דרגות, ומרבית היושבים הם בשתי הדרגות העליונות. המחיר לשטח שלחין או פרזם ב-1967 היה 16 ל"י משנת 1973 המחיר 28 ל"י המינהל טען שדמי החכירה יכולים להיות כלכליים. הפשרה שהוסכם עליה מאפשר עליה מתמדת בלי דיונים חוזרים, תוך הבנה שאמצעי הייצור שניתנים על ידי המדינה לא מהווים תמורה כלכלית מלאה. המחיר לשטח פלחה משתנה לפי אזורי הארץ השונים. דמי החכירה הם סמליים באדמות בעל מתחת לקו הבצורת, שם ההכנסה אינה מובטחת. אנחנו מקבלים מהבדואים כמה אגורות לדונם, רק כדי לחתום חוזה ולקבל תמורה. באזורי פלחה יותר טובים המחיר הוא עד 9 ל"י והוא עולה עם האינדקס.

כנציג המינהל יכולתי להגיד שכל המרבה במחיר הרי זה משובח. אבל אם המגמה היא להעביר קרקעות לידי יושבים, ברור שהמחיר נקבע בהתחשבות ביושבים. המחירון מותאם לחקלאות ולחקלאים. אם יש חריגה מתנאי החכירה, צריך לבטל בכלל את החכירה. עד היום לא הסכמנו למכרוז על קרקעות חקלאיות כי המגמה היא לתת את הקרקעות לחקלאים. אם יש באזור הדרום קרקע זמנית, צריך להשלים משבצות או להשאיר רזרבה ליושבים.

היו"ר פ. גרופר:

חבר-הכנסת כהן בהצעתו לסדר היום לא העלה את כל נושא המשבצות וההחכרות ליושבים ולחקלאים פרטיים. הוא עמד על כך שמהשטח החופשי שנמצא בידיכם אתם מחכירים אדמות לאנשים שונים, לא לפי הקריטריונים המקובלים. הדבר חמור, ואני מרשה לעצמי להגיד שהוא גובל בפלילים. אתם עומדים על כך שחבר מושב לא יוכל חס וחלילה לעשות שותפות עם ערבי, אני יודע שעורכים משפטים לחקלאים פרטיים קטנים ולא רוצים לתת להם את עשרים הדונמים מפני שהם עושים שותפות עם ערבי, ובו בזמן במו ידיכם נחתם לאנשים זמאות ואלפי דונמים. אתה מדבר על חריגה קטנה? אלה לא חריגות קטנות, זה דבר חמור ביותר. אתם מאבדים את האמינות שלכם. אתם אמונים על עם ישראל להחזיק את כל רכושו. איך נחייחם אליכם? דברים אלה מביאים אותי למחשבה שיש כאן איפה ואיפה, ואולי צריכה להיות בקורת על הנושא כולו.

ע. הדר (הורביץ):

אני מניח שלא יהיה ניכוח על אדמות שניתנות להשלמת משבצות או למי שחסרות לו כמויות מים. אם מ-65 אלף דונם השטח שניתן באופן מסחרי הוא קטן, הרי אפשר רק להצטער על מה שקרה. אם השטח הוא גדול, יש לעשות מכרז. אם זה ענין מסחרי, ישלמו תמורת דונם את מחיר המכרז. האינפורמציה שקיבלנו איננה מושלמת, לא קיבלנו נתונים מדויקים על החכרות שלא במסגרת השלמה.

מ. רייך:

אמרתי ששטח של כ-65 אלף דונם מוכר ל-1500 חוכרים ערבים, הממוצע הוא קצת פחות מ-50 דונם. אין נותנים למוכר קרקע בשביל כל הכפר, נותנים על שם כל איש ואיש. ועדת ההחכרות בדקה השנה מחדש את ההשימות, וביחוד את אלה שחוכרים יותר מ-50 דונם. נבדקה גם ההחכרה שעליה יצא הקצף, הוזמן חה כ זועבי. ההחכרה היא של שני שטחים, האחד הוא שטח אש שבינתיים נתפס על ידי משרד הבטחון למחנה קבע, שטח נוסף מתוכנן לאחד המתנסים באזור עפולה - כ-200 דונם. השטח מוכר לבני משפחה, לכל אחד בשמו. (י. כהן: אבל עשרים שנה זה היה אחרת). אם יש 1500 חוכרים ל-65 אלף דונם, ברור שאין כאן החכרות של אלפי דונמים. יש מקומות שיש החכרה של 100 דונם בגלל אדמה שולית, אדמה שאין בה מים ולא יהיו מים.

ג. רביב:

בועדת ההחכרות יושבים נציגי המינהל, משרד החקלאות, הסוכנות היהודית, המרכז החקלאי. אף אחד איננו קרוב לזועבי ואפילו לא חבר מפלגה שלו. אני נכנסתי לתפקיד זה השנה. בכל החכרה של יותר מ-50 דונם קוצץ השטח ונמסר לחוכרים נוספים. כל הקרקעות שאפשר לקחת כרזרוג להתיישבות הועברו להשלמת משבצות או ליושבים. יש הרבה קרקעות הרריות, שאם לא יחכירו אותן - יעבדו אותן בלי חכירה. מוטב שיהיה חוזה עם מישהו. אנחנו נוהגים כל שנתיים או שלוש להחליף את החלקות של החוכרים, כדי שלא יראו באדמה ירושה של אבא.

יש כמה עשרות יהודים שיושבים בעפולה, טבריה, צפת, ראש פינה, והם חקלאים, יש להם חלקות של 50 - 80 דונם. אני משוכנע שיש גם כאלה שהצליחו לסדר אותנו, אבל המפקח מדווח לנו והועדה בודקת. כאשר מוצאים מקרה של חריגה מהכללים משתדלים לפעול אם זה נגד קיבוץ ואם נגד אדם פרטי.

בעבר ניתנו בחכירה חלקות גדולות. שמענו הסברים שונים. החלקות קוצצו. יש שיקול לתת קרקע למי שאפשר יהיה להוריד אותו מהקרקע כשיהיה בה צורך לשוב או לשכון. בועדה לענין המיעוטים יושב גם נציג היועץ לעניני הערבים והועדה שומעת גם המלצותיו.

לחה"כ זועבי היה שטח שחכר מהמינהל באופן ישיר והיה שטח אש שקיבל מצהל. יש הרבה מוסדות במדינה כמו צהל, רשות הגנים הלאומיים, רשות שמורות הטבע, שהיו להם חלקות קרקע לפיתוח ועד לפיתוח מסרו אותן לציבור על דעת עצמם. השנה כל זה בוטל, מוסדות אלה מודיעים לוועדה המחוזית להחכרות מה יש להם להחכיר, והועדות מחלישות ומחכירות

לפי הקריטריונים. נדמה לי השנה נשארו לזועבי בערך 300 או 400 דונם.
היו דיונים אתו והועדה מצאה לנכון להוריד בהדרגה את השטח.
אין מכרז לקרקע חקלאית. יש מכרז לחלקות זיתים.

י. כהן:
אני יודע שהשנה נעשה נסיון לא לתת קרקעות לאנשם
שאינם חיים מהקרקע, להגביל את השטח.
אני מבקש שתמסר לנו רשימה על ההחכרות עד לפני שנה ומה תוקן השנה, למי
ניתנו קרקעות ומה השטח.

לא קיבלנו חשובה מספקת בענין המחיר. 11 לירות
לדונם זה מחיר אבסורדי שיש בו פתח לרווחים קלים. אני מבקש שימסרו
לוועדה המחירון הקודם והחדש לקרקע זמנית לחוכר שלא במסגרת משבצת כפרית.
לא יתכן שיתנו לחה כ זועבי אפילו 300 דונם.
היועץ לעניני מיעוטים, איש הסוכנות, איש משרד החקלאות והמינהל היו בדרך
כלל מאותה מפלגה. לדעתי, היה כאן קריטריון מפלגתי.

מ. דרובלס:
אני מבקש למסור לוועדה לקראת הישיבה הבאה רשימה
כללית של מספר היחידות המתוכננות בכל ישוב וישוב
מסכת הקרקע של הישוב לפי האזור ומה יש לו בפועל, רשימה של החדיגים
וההחכרות. קיבלתי הרבה פניות מאזרחים הסוענים שהם מקופחים, שישובים
מסוימים השתלטו על קרקע מעבר למכסה, וזו משבצת קבע ולא החכרות זמניות.
הייתי רוצה לדעת איך נחלקת העוגה. אני מבקש רשימה של החכרות למיעוטים
כדי לדעת בידי מי נצתא הקרקע, אם אלה אנשים שעשו שרות למדינה, או למפלגה
מסוימת, או לאיש זה או אחר. כשיהיה בידי הועדה כל החומר, תוכל להסיק
מסקנות.

יש ישובים שכמעט אין להם קרקע. יש ישובי הר
שיש להם קרקע בעמק, ויש ישובים שאין להם בכלל קרקע. (ד. רביב: 14 ישובים
בגליל המערבי). נוסף ל-14 ישובים בגליל המערבי שפלוש לקרקע שמוחזקת
על ידי קיבוץ אפק, יש ישובים באזור ירושלים שאין להם אף דונם אחד, גם
לא מטע, למשל רמת רזיאל. האם המינהל אינו חושב שדמי החכירה צריכים להיות
שונים למי שמחזיק 30 דונם ולמי שלא מחזיק כלום?

יש ישובים שתוכננו ל-80 או 100 יחידות ובפועל
יש 40 - 50. הם לא יגיעו אף פעם ל-80 יחידות כי אין קרקע, אין אמצעי
ייצור. המינהל גובה דמי חכירה לפי 80 יחידות ולישוב אין ברירה אלא לשלם.
לא נדאי לישוב להקטין את המספר המתוכנן כי אולי יום אחד ירצו הבנים
לחיות במקום ואולי יהיו אמצעי ייצור אחרים. באיזו הצדקה גובה המינהל
תשלום לפי 80 יחידות כשהוא יודע שאין קרקע ל-80 יחידות? המינהל מנצל
את המתיישב. לישוב כמו רמת רזיאל, כסלון או בר-גיורא ולישובם בגליל
המערבי חשובות כמה אלפי לירות.

א. בן-ארי:
ברור שאין למסור קרקע בהחכרה כדי שתמסר בהחכרת-
מישנה. הנושא הזה מוגדר, יכולה רק להיות שאלה
אם הדברים מבוצעים כראוי הלכה למעשה. אבל היום הרחיבו את היריעה ודיברו
על מדיניות החכרות בכלל, מחיר הקרקע, אמצעי ייצור בישובים. החכרה למי
שמחכיר בהחכרת-מישנה היא פסולה, אבל לא פסולה החכרה לחקלאי שיושב בעפולה
או ברחובות. בגלל השתלטות היסטורית רבים מהחקלאים האלה יושבים עדיין
על אדמות זמניות, אם כי פרנסתם מהקרקע איננה זמנית. אדם שעוסק בייצור
חקלאי זכאי לקרקע. אנחנו יודעים שגם בהתישבות רבים אינם עוסקים בחקלאות,
אבל הם עוסקים בייצור חקלאי. ההגדרה "חי על החקלאות" כבר אינה תופסת
היום.

יש אסכולות שונות בענין מחיר קרקע חקלאית. יש
כלכלנים האומרים שהחכרת קרקע צריכה להיות לפי אדמת בעל, כי כל השבחה
נעשתה על ידי החוכר עצמו והוא זכאי להנות מכל פירותיה. מכל מקום לא
יתכן שיהיה מחיר אחר לדונם אדמה חקלאית במשבצת ולדונם שלא במשבצת כאשר

מדובר על אותו דונם, אותו אמצעי ייצור ולאוחה מטרה - ייצור חקלאי. אין לכך הצדקה לא עניינית, לא ציבורית וגם לא כלכלית. מחיר דונם במשבצת הוא כיום 5 או 7 ל"ג, ושלא במשבצת - 28 ל"ג. (מ. דרובלס: יש גם 50) אולי זה ביישובים שמשלמים בעד קרקע שלא קיימת. בדקנו מה היה הפסדו של המינהל אילו היו דמי החכירה אחידים, מצאנו שהמספר הוא קטן מאד כי מספר הדונמים שלא במשבצות הוא קטן. אני רוצה שיהודי בעפולה ישלם כמו יהודי שחי בתל-עדשים, כי שניהם מחפונסים מהקרקע. (י. כהן: אני דיברתי על יהודי שעובד בעבודה אחרת ומחכיר את הקרקע לערבים). אם הוא מחכיר בהחכרת-מישנה, צריך מחר לקחת ממנו את הקרקע. זה לא עניין של מחיר. אני מדבר על אנשים שעוסקים בחקלאות.

מ. דרובלס: ואם הוא לוקח קבלן וזה מעבד בשבילו את הקרקע?

א. בן-ארי: מותר. זה קורה גם בקיבוץ. כל זמן שהאיש אחראי לקרקע, הוא משקיע, הוא מרוויח או מפסיד, מותר לו לעבד את הקרקע כפי שהוא מוצא לנכון. גם במושבים יש אנשים שיש להם מקור הכנסה אחר, ואינני רואה בזה פסול. אני רואה פסול בכך שאיש תל עדשים ישלם 4 ל"ג בעד דונם ואיש מעפולה ישלם 28 ל"ג. צריך להיות מחיר אחד לקרקע מוחכרת. ההחכרה שלא במסגרת משבצת היא לגיטימית בתנאי שהחוכר עוסק בייצור חקלאי, ודמי החכירה של קרקע חקלאית צריכים להיות זהים ולא חשוב איפה האיש יושב, כל זמן שהוא משתמש בקרקע לייצור חקלאי.

היו"ר פ. גרופר: גלשנו מעבר לתחום ההצעה לסדר היום, אבל אני חושב שזה לגיטימי. בהזדמנות זו נבדוק נושאים נוספים.

אני מבין שהיו חריגות וטוב שמנסים לתקן. אבל מקומם אותי היחס לחקלאים פרטיים, מפסיקים להחכיר להם שטח שעובדו 15 שנים. אם נחקור בדבר בוודאי נמצא במושב 12% או אפילו 50% חברים שעובדים מחוץ למושב, ושם לא מפסיקים החכרות מפני שאנשים עובדים בחוץ, מעסיקים עבודה שכירה או לוקחים שותפים. יש קיבוצים ש-75% מפרנסתם לא על החקלאות, ולא מפסיקים להחכיר להם קרקע. אני מבקש לנהוג בזהירות בכל הנושא הזה, לא איפה ואיפה. אני לא מציע להכנס לנשמתו של המושבניק או הקיבוצניק, אבל אל תכו דווקא בפרט שיותר קל להכות בו.

מזכיר הוועדה יגיש למר ריין את רשימת החומר שאנחנו מבקשים לקראת הישיבה הבאה.

מ. ריין: יש עובדות מלפני שנים, אבל החריגות מצטמצמות. מר רביב אמר שצריך לתקן בהדרגה, אם רוצים שלא להכשל. אם מישהו מתעקב והעניין מגיע לבית משפט, הרי הוא נמשך 4 או 5 שנים. בקשר לקרקעות בצפון הארץ, אין כאן עניין מפלגתי. המינהל בוודאי לא חשוד על כך. ואם היו דברים שנעשו לפני שנים, הם הולכים ונעלמים מן הנוף. עם ההצעה לסדר היום וגם אלמלא הוגשה הצעה כזאת, אנחנו מטפלים בנושא בצורה עקבית.

אין הפלייה מכוונת נגד חקלאים פרטיים. יש מקום שהוועדה הגיעה למסקנה שהחכרה זמנית לא יכולה להמשך. אנחנו בודקים כל מקרה. יש פחות קרקע מאשר החקלאים רוצים לקבל, ומי שאינו מקבל חושב עצמו מקופח.

חקלאי פרטי שמחזיק קרקע כדי נחלה, אם הוא מביא אישור ממס הכנסה שהוא חקלאי, זאת אומרת ש-50% מהכנסתו נובעים מחקלאות, הוא לא משלם יותר מאשר משלמים בעד נחלה. אנחנו לא מפלים. בסך הכל פנו אלינו בעניין זה לא יותר משלושים יהודים.

ישובים שאין להם קרקע קיבלו אמצעי ייצור אחרים
מאוחה מדינה. אם יש תכנון ל-60 יחידות, יש לולים ואמצעי ייצור ל-60
משמחות.

החכרות מישנה, הן בהתיישבות והן מחוץ להתיישבות,
הן עניין חמור. מטילים קנסות, מנסים לחסל תופעה זו גם בדרך החוק.
יש טיפול נמרץ בבעיה זו. יש חוק מיוחד לעניין זה והלוואי ובעוד שנה אוכל
לדווח שמימדי הבעיה ירדו פלאים.

היו"ר פ. גרופר: נעביר אליך רשימה של החומר המבוקש.
הישיבה נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 15.50.